

Investicijski kapital vzgojitelja? Odnos!

The investment capital of a care worker? The personal relation!

Jože Frkač

... vzgojitelj se pri svoji izkušnji uličnega dela na neki točki sreča z nelagodjem, vendar se tam ne ustavi; prizadeva si preseči riziko z aktivacijo zaščitnih faktorjev, med empatijo in odnosom.

(Caliman, 1998: 60)

Uvod

Pisanje tega eseja mi omogoča razmišljanje o svojem delu v praksi in premlevanje doživetega. Čas pisanja je čas ponovnega vživljanja v pretekle dogodke, ki so izredno pomembni za moje nadaljnje delo in profesionalno razvijanje moje vzgojiteljske drže.

Moj namen je opisati zgodbo izredno težavnega mladostnika ter skozi pripoved osvetliti lastna doživljanja v odnosu z njim ter njegovimi starši v procesu odločanja o različnih strokovnih intervencijah. Opisal bom tudi nekaj interakcij z njegovo družino ter lastne uvide ob vsem tem.

Zgodba fanta, ki je prišel v stanovanjsko skupino Mladinskega doma Maribor (MDM), se dogaja in razvija na več nivojih in je izredno kompleksna. Moj namen ni poenostavljati in banalizirati stvari, temveč jih sistematično predstaviti, da bi jih še kdo drug lažje razumel.

Jože Frkač,
dipl.
soc. del.,
Mladinski
dom
Maribor -
Stanovanjske
skupine,
Letonijeve
5, 2000
Maribor.

Zgodba govori o fantu, ki je ob odpustnem timu odšel v prostore svoje stanovanjske skupine dva kilometra daleč po nož, se vrnil ter hotel zabosti in ubiti enega od uslužbencev – mene! Na srečo sem bil zaradi poznavanja vseh njegovih prejšnjih “predstav” vnaprej pripravljen, da sem ustrezno posredoval. Odpust se je končal s pretepom in odvzemom noža. Ko je oče videl svojega sina z nožem in z menoj na tleh, ga je še dodatno brutalno pretepel. Mama na tim ni prišla, ker je bila zaposlena. Nato, saj veste: policija, privedba, izjave, pripor, odpust s policijske postaje, malo miru in... dejansko slovo. Morebiti bolje rečeno – soočanje s preteklimi dogodki. Preštevanje modric.

Miselne divizije ne nehajo napadati in motiti vsakdanjosti. Nujni so povratek nazaj, predelava ter evalvacija. Vse skupaj zveni skorajda uradniško, vendar samo na prvi pogled. Znotraj človeka se aktivira skoraj vsaka celica, ki jo premore, in odvija se prava drama.

Z zgornjima uvodnima odstavkoma sem poskušal zastaviti tezo, ki mi je v bistvu rešila kožo. Empatija in odnos. Investicija v odnos je tisto, kar tlakuje moje smernice pri delu. To je vodilo, ki ga skrbno oblikujem in razvijam. To vodilo jemljem tudi skrajno resno. “Nesporno je temelj vsakega pedagoškega vplivanja odnos, ki se oblikuje med odraščajočo osebo in strokovnim delavcem, učiteljem, vzgojiteljem, socialnim pedagogom, specialnim pedagogom). Pri delu z otroki mladostniki so poleg odnosa (kot temeljnega) pomembne tudi različne dejavnosti aktivnosti, v katere lahko mladega človeka povabimo oziroma jih skupaj z njimi oblikujemo.” (Kobolt, 2001)

Zgodba

Če poosebim fanta, ki sem ga opisoval, – naj mu bo izmišljeno ime Bobi – in mu pripišem še osebne lastnosti, nas zgodba popelje do njegovega sprejema. Sprejem je bil brez posebnosti, mogoče je le kanček predrznosti dajal vedeti, da gre za fanta, ki si veliko upa. Sama usoda dogodkov je hotela, da ga vidim prvi iz tima vzgojiteljev. Videl sem ga pred razpravno dvorano na sodišču z mamo, nič skesanega, le zelo radovednega. Oči so ga izdajale. Premierjal me je iz vseh zornih kotov in nič ga ni izdajalo tako kot radovednost. Seveda je vedel nekaj, česar jaz nisem. Bežni pogovor z delavci iz centra, to je bilo vse.

Čez teden dni je bil Bobi nameščen v stanovanjsko skupino, kjer

delam. Vlogo matičnega vzgojitelja je sprejel sodelavec in dogodki so tekli svojo pot. Ves čas sem imel občutek, da je naša ustanova premehka za fanta Bobijevega kova. Vendar fant je že bil tukaj...

Bobi ni veliko govoril. Veliko se je sukal okoli hladilnika. Z vzgojiteljem je vzpostavil normalen stik, moje asociacije pa so šle v smer spominov na druge zelo agresivne fante, ki so že prišli v našo ustanovo in jo preživeli. Kakšnega je prve tri mesece vedno pripeljala policija ali pa si je naročil taksi, ki ga ni mogel plačati, ker je bežal pred kakimi bandami. Kakšen nam je razbil vsa stikala in vzgojiteljem jemal denar iz denarnic ali pa smo v veleblagovnico vrnili pol njegovih stvari, pa je po nekem času varno okolje nanj naredilo vtis in dečko se je uredil.

Čez štirinajst dni se je moral Bobi izpisati iz šole zaradi vedenjske problematičnosti. Postalo je jasno, da kadi travo. Porabil je več kot 150.000 SIT v enem tednu. Telefon je v jezi vrgel v steno. Grozil. Kozarce, iz katerih je pil, je pred prijatelji metal v potok. Vpisali smo ga v program projektnega učenja mladih (PUM). Po enem mesecu in pol je bil prvi tim, kjer smo sklenili, da se mu ponudi zadnja možnost za obravnavo v MDM, pod pogojem, da se ustrezno obnaša in vključi v PUM. Sede med ločenimi starši je ponovno molčeč poslušal zaključke tima. Mama se je neprestano jokala, oče pa brez besed spremljal dogajanje. Dogovor je bil, da poskusimo znova in da Bobi uredi nekatere stvari. Sledili so še trije timi, ki so prinesli veliko sprememb in novosti. Bobi je začel grobo pretepati vrstnike in jim jemati mobitele. Pred vzgojitelji je tudi kakšnega udaril, vendar pa je vsako krajo zanikal. Na projektnem učenju mladih je vsak dan kadal travo, igral igrice in grozil vsem; udeležencem, mentorjem in mimoidočim. V skupini so se ga bali in strahovladje se je pokazalo v popolnoma kaotičnem stanju med otroki – stanovalci naše stanovanjske skupine.

Z naše strani, s strani osebja, pa je bilo narejenih veliko napak. Namreč nekateri, ki smo bili za premestitev že v samem začetku, se nismo strinjali, da se ga odpušča po tem, ko je že dva ali tri mesece preživel pri nas. Bobi namreč v začetku ni hotel v našo ustanovo, se je pa po določenem času zelo navadil in udomačil. O odpustu ni hotel slišati, celo grozil je. Prvi krivici ali strokovni napaki sta bili napačna diagnostika in napačno usmerjanje v našo ustanovo. Tisti, ki na začetku niso ugovarjali namestitvi, so sedaj zahtevali odpust. Kolizija interesov je prinesla svoje. Fant je prešel že vse bregove. Počutil se je kot car, kar je tudi napisal v odgovor na vprašanje, kaj bi rad postal. In bil je car.

Ob vsej problematiki in stalnem kritičnem stanju sem ugotovil, da se odziva na tisto, kar se dogovoriva. Na primer ko sem razlagal, kako lahko zamenjamo grobost do punce samo s telesnim stikom ali s poklonom rože in podobno, sva se tudi dogovorila, da ne bo več tepel svoje sostanovalke, ker je enostavno šibkejša. Na moje začudenje se je tega držal, vendar si je izbral novo žrtev. Mimogrede, bil je izredno močne telesne konstitucije.

Tako se je začelo najino spoznavanje. Enkrat sem si natančno ogledal njegove roke, na katerih je imel do krvi pogrizene nohte in ogromne bradavice. Vprašal sem ga, kako dolgo že ima bradavice. Spomnil se je petega razreda. Razložil sem mu, da velikokrat opazim pri njemu podobnih fantih takšne bradavice, in nato sem mu opisal zgodbo, kako so mi podobne bradavice izginile, ko sem zamenjal faks in začel življenje na novo.

Postajal sem čedalje bolj pozoren na Bobija. V skupini sta bila še dva podobna fanta, s katerima pa sem bil že zelo blizu, zato sem si vzel čas za spoznavanje Bobija, ki je lahko sedel z menoj v pisarni pol ure in nisva spregovorila ničesar. Tako redkobesednega fanta še nisem videl. Seveda med prijatelji je drugače, čeprav na začetku ni govoril skoraj z nikomer. Začelo se je nekakšno zbliževanje, ker sem se čedalje bolj zavedal, da moram biti v tesnem stiku z njim, tudi če nisem njegov matični vzgojitelj. Agresivni izpadi so namreč postajali vse hujši in vedno bolj usmerjeni na ljudi. Začel sem ga jemati kamorkoli in kadarkoli, ko sem moral po opravkih iz skupine. Bobi je tiho capljal za mano in bilo je, kakor da bi "pil" vse informacije, ki sem mu jih predajal. Na vprašanje, če se želi znebiti bradavic, je odgovoril "boli me kurac". Ker me kletvice ne motijo in jih tudi sam veliko uporabljam, se je počutil izredno domače. Ko sem ga vprašal, kaj bo pil v gostilni, kjer sva obtičala, je rekel, da mu je vseeno. Čez čas se nisem več oziral na to in sem večino časa govoril sam, ker mu je bilo dovolj, da je capljal za menoj in z radovednimi očmi spremljal vse okrog sebe. In to budno. Ko sva se vozila po mestu, je začel govoriti, kadar je opazil koga, ki ga je poznal. Glejte, Jože, ta je diler, ta pa se "šuta". Ta me je lovil, ker me je hotel pretepesti.

Takšnih dogodkov je bilo veliko. Najino bližje spoznavanje je teklo vzporedno s skupinsko dinamiko. V naši stanovanjski skupini se namreč prepletata skupinski in individualni nivo dela, vsak od vzgojiteljev pa še prevzame vlogo matičnega vzgojitelja za tri otroke. To pomeni, da urejuje zadeve s starši in drugimi pomembnimi

osebami, s šolo ter z ostalimi institucijami. Bobiju nisem bil matični vzgojitelj, vendar se je izredno navezal name, kar pa lahko v timu vzgojiteljev prinese tudi kake dodatne probleme. Zaradi izredne agresivnosti in nevodljivosti sem po tihem natančno sledil Bobiju, ki ni upošteval ničesar več. Na enem od tedenskih sestankov v stanovanjski skupini je zaradi neke malenkosti napadel sostanovalko in jo začel pretepati. Takrat sem posređoval in ga "spravil na tla", da ga umirim. Takih umiritev je bilo več in vrstile so se zahteve, naj se Bobija premesti drugam. Osebnostno se mi je zdel odpust nespameten, ker Bobi ni dobil dovolj možnosti, da bi se drugače uresničil.

Na naslednjem timu je bil obravnavan in dobil je novo možnost. Govoril je malo, nekaj obljubil in prosil, če bi bil njegov matični vzgojitelj jaz. Na videz lepa gesta, ki pa je v meni sprožila veliko dilem in vprašanj o odgovornosti. Strah tudi. Ker sem bil nekako edini, ki ga je še obvladoval, sem sprejel to vlogo; predvsem zaradi ostalih otrok, zaradi fizične zaščite ostalih ter zaradi prepričanja, da z njim in zanj nismo izpeljali celostne, zaokrožene obravnave, temveč smo se samo situacijsko odzivali na njegovo agresivnost.

Povzetek situacije do tega trenutka je obsegal: odklonil je psihološki test; obravnavo zaradi zasvojenosti z drogami je samovoljno prekinil; socialnemu delavcu je grozil, da ga bo polil z bencinom in zažgal, če ga bo namestil v Vzgojni zavod Logatec; do osebja je bil verbalno agresiven; kradel je telefone; neki starki na cesti iztrgal torbico iz rok; ustrahoval vse na PUM-u, da so ga na koncu izključili. Maltretiral gojence in gojenke, travo kadil vsak dan, zlorabljal tablete, vendar pa se v skupini počutil dobro in sprejetega. Iz Mladinskega doma ni želel. Ob vsem tem sem se dobro zavedal, da bo moral iz Mladinskega doma oditi, vendar nisem želel, da se to zgodi na takšen način, da ga "frcnemo kot čik"²² po tem, ko smo ga nekako "udomačili". Svojo vlogo sem prevzel odgovorno in resno, čeprav je razmišljanje kolegov segalo samo do časa odpusta.

Na takšno "objektiviziranje" otrok nočem pristajati, v tem primeru pa še posebej ne. Seveda so bili argumenti za odpust pravilni in jasni, vendar so bili tudi argumenti za dodatno delo v nebo vpijoči. Potrebno bi bilo vzpostavljati odnos (otroci, kot so Bobi, so namreč okolju tako moteči, da z njimi ne želi nihče imeti ničesar,

²² Meta Perharc opiše separacijski strah in navede izjavo mladostnika, ki ji je razložil svoje razumevanje odpustov iz stanovanjske skupine: "...in potem me boste frcnili kot čik..." (Frkač, 1998: 55)

vse se prelevi v neko previdnost in prenašanje)²³, izdelati individualni vzgojni načrt (Bobiju je bilo po njegovih besedah vseeno, kaj in kako napišemo, vedel pa je, kaj mora reči, da zadosti kriterijem) in pa se uživljati v njegovo trenutno situacijo. Stopnjevanje njegove agresivnosti je bilo mogoče razumeti; bilo je kot na dlani, njegovo nelagodje je naraščalo, zato se je stopnjevalo tudi uživanje trave in tablet, čeprav še ni bil zasvojen s katerimi drugimi snovmi. V resnici smo spregledovali, kdaj je Bobi pozitivno reagiral na naše ponudbe, kdaj jih je upošteval in realiziral, kdaj je bil odprt in s tem pozitivno vplival tudi na druge (npr. ker je sam upal priznati, kaj je storil, so tudi drugi otroci morali povedati, da so lagali ali kaj ukradli). V šolo pa ni hodil, bil je "v praznem prostoru". Dobil je vlogo grešnega kozla, kajti vsaka kraja se je pripisala njemu, ker je bil takrat pač v skupini in ker je že prej jemal mobitele in jih nato prodajal (vendar pa so se po njegovem odhodu kraje nadaljevale). Nedopustno zame je bilo tudi to, da smo vzgojitelji z našimi različnimi pogledi nanj v ustanovi reproducirali njegovo družinsko situacijo. Zato je vsaka stvar, ki jo je počel, dobila značaj dejavnika tveganja in obenem njegovega sprožilca. V veliki meri smo se vzgojitelji prelevili v policiste in ne v razumevajoče strokovnjake, ki delajo z otroki.

Situacija je postajala vse bolj evidentna, množili so se tudi pritiski iz drugih skupin in vzgojna struktura v naši skupini je razpadala. Bobi si je izgovoril še zadnjo možnost in vlogo matičnega vzgojitelja sem prevzel z zavedanjem, da je njegova prisotnost v Mladinskem domu "pogojna". Prekiniti bi moral z vsemi nesprejemljivimi dejavnostmi. Odločil sem se, da se bom moral čim hitreje premakniti k terapevtskemu polu socialnopedagoške intervencije, ki nekako teče na kontinuumu od pedagoškega, izobraževalnega preko svetovalnega do terapevtskega področja. (Kobolt, 1997)

Odločil sem se za nekaj, česar običajno ne počnem, vendar pa so pritiski spodbudili to odločitev. Bobija sem preselil v hobi sobo ob vzgojitelski, da nam je bil bližje, in uredil sem si strategijo za izvajanje njegovih aktivnosti:

- pozanimala sva se za vpis k atletiki ali judu;
- ko sem odhajal na študij socialnopedagoške dokvalifikacije v Ljubljano, sem spremljal Bobija k teti, kjer je preživljal vikende²⁴;

²³ Vec (1997) posebej opozarja, da usmerjenost zgolj na agresivnost pomeni, da smo si zadali za nalogo ukvarjanje s posledicami, simptomi, kar pa nas tudi lahko zavede in še dodatno odvrne od mladostnika. Agresija je del življenja in vsakdanjika.

²⁴ Vključevanje otrok v dejavnosti, ki so navadno rezervirane za vzgojitelje, vzpostavlja

tako se je peljal z menoj z osebnim avtom, namesto da bi se peljal z vlakom;

- opravila sva operacijo bradavic, kar bi se moralo zgoditi že takoj ob sprejemu, da bi Bobi začutil, da se v Mladinskem domu z njim dogaja nekaj pozitivnega;
- nenapovedano sem ga peljal k hiši, kjer je nekoč živel, ker sem vedel, da bi mi jo rad pokazal;
- naučil sem ga, kaj mora dobesedno reči terapevtu za zasvojenosti, da ga bo sploh še obdržal v obravnavi;
- ponovno sva sestavila individualni vzgojni načrt z novimi pogoji;
- z menoj je šel delat (nositi les), da si je zaslužil denar, ki ga že dolgo ni več imel;
- pobarval je radiator v pralnici;
- kadar je bil zelo razburjen, smo mu dovolili igrati računalniške igrice na vzgojiteljski računalnik, kar je pomenilo izjemo;
- z njim sem šel čakati prijatelja, ki mu je bil dolžan denar;
- za naju sem določil še veliko drugih kratkočasnih aktivnosti, ki imajo hitre učinke.

Zastavila sva si podobne cilje kot na prejšnjih timih: vedenje brez agresije in brez kajenja trave ter obiskovanje terapevta za zasvojenosti. K temu sem dodal še sam svoj vložek. Dogovorila sva se, da v kolikor bo ponovno pokazal agresivno vedenje, ga sam obvladujem in ga umirim. Vedel sem, da bi – v kolikor bi ga moral ponovno vreči na tla – obstajala nevarnost, da bi Bobi razumel, da ga napadam in ga hočem pretepati²⁵. Zato sem mu pokazal, kako ga bom ustavljal, in mu še povedal, da je včasih bolje kako stvar vreči v zid, kot pa koga udariti. To je bil najin dogovor in po njem je še vedno capljal za mano.

Iz socialne anamneze kot tudi iz odločbe o sprejemu ali druge dokumentacije ni bilo razvidno, da bi bil Bobi v otroštvu veliko tepen.

boljšo komunikacijo in pogloblja odnos. Tako sem ob pripravi knjige *Hiša izgubljenih sanj* vključil stanovalce, da so drugi del knjige izpisali sami. To je bilo krasno doživetje. Knjiga je izšla junija 1998. Združenje za socialno pedagogiko je izdalo novembra 1998 posebno številko *Biltena* z naslovom *Glas gojencev*. V projektu so povabili gojence na seminar združenja in le-ti so pomagali napisati bilten. (Silahić, 1998)

²⁵ Leta 1997 sem se kot prostovoljec udeležil socioterapevtskega tabora v Zabičah, ki ga organizira Društvo ODMEV in ga vodita predsednik Bernard Stritih ter Miran Možina. V skupini izredno težavnih otrok je bilo veliko agresivnih, zato smo se vzgojitelji dogovorili, kdo bo na katerega od otrok posebej pozoren v primeru nekontroliranega izbruha agresije (acting out). Nato smo se sestali z otroki in jim to tudi povedali. Namen tega je bil, da otrokom povemo, da jih bomo umirjali in NE napadali.

Prav tako tudi sam o tem ni nikoli govoril, celo napadalen je postal, če smo drezali vanj. Oče ni dajal videza, da bi bil zelo agresiven, predvsem zato, ker je bil šibke postave in molčeč, skoraj miroljuben.

Kakor koli že, Bobi je takoj začel kazati znake napredovanja in sodelovanja. Na terapevtske obravnave zaradi zasvojenosti sva hodila. S terapevtom je lahko vzpostavil normalen stik; brez svojih običajnih nesramnih "odgovarjanj". Z očetom in mambo sva sodelovala, opravila sva vpis za naslednje leto in ga izpisala iz PUM-a zaradi varnostnih razlogov. Uredil sem mu denarno pomoč ter se dogovoril, da bo lahko pri očetu delal in ob tem zaslužil tudi nekaj denarja. To se mi je zdelo izrednega pomena, ker je bila sicer njegova štipendija zamrznjena in je bil povsem brez denarja, če pa bi bil brez tega, bi spet kradel.

Vse to pa ni bilo dovolj. Bil je le kanček, ki je nakazoval celostno obravnavo, ki bi mu omogočila integracijo. Vse to je bilo izvedljivo, če sem mu bil jaz zelo blizu. Vsak dan. Ko sem ga vodil, je sodeloval, ko pa nisem bil v službi, je bil ponovno samovoljen in celo nevaren. Druga dva "matična" otroka sta začela bojkotirati moje delo, kajti njuno ljubosumje je preraslo razumno mejo. Padali so očitki, da se ukvarjam samo s tistimi, ki si tega ne zaslužijo. Na Bobija sem se zelo navezal in najverjetneje tudi on name, čeprav je bilo videti vse prej kot to. Pogoji so se še zaostрили, kljubujoč vzgojiteljem, celo ravnateljici, ki mu je omogočila vse popravne izpite; bil je do skrajnosti žaljiv in nesramen, celo agresiven. Storil je še eno kaznivo dejanje.

Tokrat smo se odločili, da Bobi ne more ostati več pri nas. Zame je to pomenilo stanje popolne pripravljenosti, kajti Bobi je kategorično odklanjal možnost, da bi bil premeščen. Zavod (bolj zaprtega tipa, npr. v Logatcu) mu je pomenil konec življenja. Enkrat je celo povedal, da v kolikor ne bo tukaj, bo zavozil življenje. Sicer pa bomo že še videli...

Vsekakor smo izčrpali vse svoje možnosti ter vire, in ponovno sem se znašel v precepu. Med tem, da sva z delom komaj začela, in med tem, da je zanj naš odprti sistem celo škodljiv in mu nudi preveč dražljajev, na katere ne zna odgovoriti konstruktivno. Želel sem si imeti na voljo še kak mesec dni, da bi Bobiju struktura Mladinskega doma osmislila življenje in mu pomagala preživljati dneve. Vendar je bil pred vrati zaključni tim. Iz vseh vzgojnih skupin so poročali, kaj vse je storil, kaj vse si dovoli, zato je bil zanj že določen natančen datum odpusta. Ponovno sem se znašel v vlogi "birokratske svinje", kakor me je nekoč označil nek fant, ki je bil odpuščen "po krivici". Ponovno je bilo potrebno taktiziranje in previdno podajanje informacij za odpust. Kako

mu sporočiti, da bi želel delati z njim, ko vendar skoraj vsako mojo ponudbo razvrednoti in zavrne? Kako mu povedati, da je konec z vsemi popravnimi izpiti, dodatnimi možnostmi in pogojnimi statusi, ne da bi Bobi določil krivca za to, mu grozil in ga na koncu celo poškodoval. To sem storil tako, da sem poskušal ostati v tem polju iskanja krivca samo jaz oz. pokazati, da so bili pri odločitvi za odpust bistveni pogoji ustanove, ne pa kak posameznik. V ta namen sem torej zastavil tisto nekaj malega, kar sem si prizadeval zgraditi v enem mesecu. Odnos. Pekla me je vest, da manipuliram, da zlorabljam tisto, kar sva imela skupnega. Vendar je bila realiteta drugačna in stanje skrajno nevarno; sodeč po njegovem vedenju. Zdelo se mi je, da sem ostal nekako sam. Prizadeval sem si preseči tveganje z aktivacijo zaščitnih dejavnikov, "med empatijo in odnosom", kot bi rekel Geraldo Callimian, ki je razvil celo študijo o tem, kako presegati nelagodje mladih.

O odpustnem timu sem mu povedal v zadnjem trenutku. Zaradi strahu pred poškodbami ostalih otrok sem celo noč stražil ob njem, da ne bi storil še kakšne neumnosti. To je sprejel tiho, vendar vidno razburjen. Bil je jezen name, ker sem mu za odpust povedal šele potem, ko so ostali že spali. V svoj zagovor nisem rekel ničesar. V sobi sva sedela skoraj uro in pol in spregovorila le nekaj besed. Nato je vstal in odšel spat. Na zaključnem timskem sestanku se mu ni zdelo to, kar počne, nič kaj narobe, veliko je minimaliziral in nam povedal, kakšni smo in kako ravnamo z otroki. Kot bi se prelevil v otroka. Ko smo mu sporočili, da se poslavljamo, je izrekel takšne grožnje, ki jih še nisem slišal. Mirno je vstal in zapustil prostor ter odšel proti matični skupini. Medtem sem ga poskušal prestreči in ga povabiti v avto, pa ni hotel priti. V svoji skupini je vsem vidno vzel nož in se vrnil na mesto odpustnega tima. Medtem so me obvestili, da je vzel nož. Počakal sem ga pred hišo. Prihajal mi je naproti. Takoj sem od njega zahteval nahrbtnik. Čisto sproščeno mi ga je dal, zato sem takoj vedel, da nekaj ni v redu. Šele pred vrati je iz hlačnice potegnil nož in začel kričati: "kje je zdaj tisti, da ga ubijem!" Kakor bi mi ga hotel pokazati. Bil sem presenečen, da je tako očitno nakazal dejanje, in razumel sem ga, kot že velikokrat prej. Jože, pomagaj! Prijel sem ga tako močno, da ni mogel nikamor, vendar je bila v njem taka sila, da sem ga komaj obvladal in ga nekako začel umirjati s šepetanjem na uho. Odvzel sem mu nož, vendar se je ponovno začelo. Ko je bil na tleh in sem ga sam držal okoli pasu, mu je v rokah ostal nož, vendar je bil že povsem miren. Oče, ki je bil prav tako v hiši in na začetku ni vedel, kaj se dogaja, je prihitel na pomoč, mu stopil na roko, odrinil

nož in ga začel pretepati s takimi udarci, da sem sedaj moral zaščititi Bobija pred njim. Udarci so leteli povsod, z glavo v zid, kričanje, sam pa sem ga držal. "Double bind" situacija. Nisem več vedel, kaj naj počnem, ali naj otroka – storilca – z vso silo pritisnem k tlom ali pa naj ga ščitim pred očetom. Prišla je policija in umirjali so tudi očeta.

Vse skupaj je bilo zame preveč. Seveda sem bil hvaležen očetu, da je priskočil na pomoč. Vendar pa se mi je – ko sem v živo doživel, kako je oče Bobija brutalno pretepal, – odvila slika verjetnega Bobijevega življenja. Ob očetovem pretepanju sem ga sicer še vedno držal, vendar se je Bobi pod mojimi rokami prelevil v majhnega fantka, ki si je samo še reševal ubogo telo. Nisem vedel, zaradi česa sem bil bolj v adrenalinskem šoku: zaradi napada Bobija na uslužbenca Mladinskega doma ali uvidevanja tega, kako je moral kot otrok trpeti ob tako silnih udarcih. Čustveno sem bil tako preplavljen, da nekaj časa nisem spregovoril. Med izdelavo policijskih zapisnikov sem se odločil, da grem z Bobijem in očetom na policijo. Ves čas preiskav se nisem odmaknil od njega, kajti vedel sem, kje je moje mesto. Z očetom sva prav tako skupaj stala pred vrati preiskovalnega sodnika. Pri očetu sem začutil močno bolečino. Sključen in skoraj odsoten je odgovarjal na vprašanja policije. Bil je brez denarja in povsem nemočen.

Refleksija zgodbe

Ob tej zgodbi razmišljam o družini, s katero se največ ukvarjam. Bobijeva družina se mi je nekako sestavila v mislih. Vživljanje v proces njegovega življenja me je zelo pretreslo. Družina, ki je v modernem razmišljanju za vse kriva in za vse odgovorna. Začutil sem, kako mučna je družinska scena. Iz gole nemoči in napetosti, iz gole želje po nečem boljšem... In še nekaj me je pretreslo. Pogled očeta, ne boste verjeli, je bil zelo podoben tistemu, ki se je izrisal na mojem obrazu, ko sem prvič udaril svojega dveinpolletnega sina. Grozljiva podoba sebe, tistega, ki si je obljubil, da bo najboljši oče na svetu, ko se je rodil prvi sin. Zaslišal sem besede Martine Tomori, ki je leta 1998 v Mariboru na seminarju Mladostniki in droge, katerega sem se udeležil, po zelo bučni razpravi med strokovnjaki o tem, kaj bi morali narediti starši za prevencijo v zvezi z drogami, začela predavanje približno takole: "V našem delu obstaja neko nepisano pravilo, da starši ne morejo dati tistega, česar niso dobili..." "To se povezuje z mojimi razmišljanji o tem, kaj je sploh možno in realno pričakovati od družine. Bobi je bil namreč dodeljen

očetu ob razvezi. Njegov brat je živel pri mami. Bobi je bil večino časa prepuščen sam sebi in delno stricu, kajti oče je moral sezonsko delati. Obroke hrane je dobil, kadar se je z lastno iznajdljivostjo prikopal do njih. In tako naprej. Vendar to ni tako važno, takih zgodb poznam veliko. Tragično je bilo to, kako se je iz fanta, ki je bil do šestega razreda osnovne šole prav dober, razvilo mlado bitje, na katerem se je pokazala destruktivna moč razveze družine. Pomembnosti obeh staršev. Družina, ki ji danes predpisujejo neprecenljivo moč. Osnovna entiteta. Vendar se pod tem skriva tudi rahla past.

Tako navajata B. Stritih in M. Možina v svojem esejju Prispevek psihoterapije in novih družbenih gibanj k razumevanju družine (Stritih, 1994: 92–107) ob izdaji knjige R. Skynnerja in J. Cleesa (1993) *Družine in kako v njih preživeti* zanimivo misel, da sam naslov knjige sploh ni tako humorističen, kot se zdi na prvi pogled. Da **preživeti** v družini sploh ni enostavno, še posebej, če se naše mišljenje v zvezi z njo ne bo posebno spremenilo.

Zanimive za moje teoretično povezovanje naloge pa so ugotovitve avtorja G. Ammona (Stritih 1994: 100–101), ki je raziskoval skupinsko dinamiko 673 pacientov iz študentskih vrst in med drugim ugotovil:

- da je večina pacientov odraščala v majhnih družinah, brez navzočnosti starih staršev, sorodnikov ali prijateljev;
- da v tretjini primerov v družini ni bilo očeta (**ločitev**, smrt), v drugih dveh tretjinah pa je oče imel vlogo obrobne osebe in je v razvojni situaciji dominirala mati;
- da so se v 82% primerov pokazale zgodnje težave med materjo in otrokom (simbiotična ambivalenca z nenehno skrbjo pred izgubo objekta);
- da so v 92% primerov pacienti prihajali iz **malomeščanskega srednjega sloja**;
- v 30% primerov so imeli priložnost preiskati matere v več pogovorih;
- praviloma je šlo za frustrirane ženske, ki so bile, tudi v primerih, ko ni prišlo do zakonske ločitve, **nad svojimi možmi razočarane** in so resignirale;
- da je večina pacientov kazala klinično sliko **depresivne reakcije**, povezane z **destruktivno problematiko** (vsi poudarki J. F.).

Pomemben del je odkritje, da je bil skoraj pri vseh pacientih osrednji problem nerazvita identiteta v povezavi z delovnimi

motnjami. Prav tako se je skoraj v vseh primerih pojavila težka blokada komunikacije znotraj družine zaradi objektivnega razpada družine (npr. ločitev zakona), v večini primerov pa je ostala skrita za fasado meščanske nedotaknjenosti. Stritih in Možina pa dodajata, da se za fasado nedotaknjenosti in solidnosti odvijajo stvari, ki si jih je težko priznati, kaj šele o njih spregovoriti. V povezavi s Skynnerjevo knjigo in iz bogatih izkušenj s svetovalnim delom ugotavljata, da je veliko družin pogosto surovo bojišče, prostor medsebojnega očitanja, oviranja in dušenja, prostor nesmisla, arktične osamljenosti in mrtvila. "Družina je skratka pogosto prostor in čas neznosne teže, ki lomi življenjski smisel in elan," (Stritih, 1994) k temu pa dodajam, da ostane vprašanje, ali je družina rizični dejavnik ali rizična situacija.

Iz navedenega je možno prepoznati, da se danes o družini še vedno ne pogovarjamo tako, kot se v resnici dogaja. V glavnem nas obdajajo klišeji, o resničnem dogajanju pa se pogovarjamo v zaprtih krogih in še to redko. Šele ko se družina sreča z velikimi problemi (npr. zasvojenost), ki razbijejo klišejsko fasado in neizogibno prodrejo v okolje, se pokaže tisto, kar naj bi ostalo v senci. Pokažejo se brutalni nesporazumi in konflikti.

Neizbežno postane to, kar opiše G. Ammon, ki pravi, da "...moramo družinsko skupino v družbi, ki pušča svoje otroke, da se igrajo poleg smetnjakov v množičnih naseljih, šteti med najbolj nerazsvetljene in najbolj nemočne. V tej zvezi se zdi usodno, da je družinska skupina odrezana od javnosti, kjer bi lahko o njenih konfliktih razpravljali kot o skupinskih konfliktih in jih analizirali. Menim, da je v tem izražen skupni družbeni problem izrivljanja, katerega žrtev danes je veliko prej družinska skupina kot pa je družina njen ustvarjalec. S to stvarnostjo pa se razhaja mišljenje, ki bi rado v meščanski družini še vedno videlo rezervat humanosti, ljubezni in omike. Ta predstava, ki je že v liberalnem obdobju zelo pomanjkljivo ustrezala stvarnosti, je danes popolnoma zastarela. Kot ideologija, ki jo sistematično ustvarjajo reklame in mediji, obremenjuje nemočno družinsko skupino z občutji krivde, kar po svoje **pospešuje nastanek destruktivnega obnašanja.**" (Stritih, 1994: 102) (poudarek J. F.)

Avtor tega besedila je ubesedil, česar nisem mogel sam. Družina med odgovornostjo in nemočjo, med družbo in posameznikom, med viri in izzivi, kriva za marsikatero uničeno življenje, skozi stoletja generacij v duhu dantejevske podobe dobrih namenov, ki pa žal tlakujejo pot naravnost v pekel. Zato si je potrebno veliko

bolj prizadevati za celostno obravnavo mladostnikov²⁶, ki posredno vpeljuje obravnavanje celotne družine in izkoriščanje njenih virov, ki so takšni, kakršni pač so. In ne v ozaveščanje, kako je pomembna družina in kakšno škodo so naredili starši, ker niso uspeli v svoji nalogi starševstva. To jih še dodatno obremenjuje in pobira še tiste zadnje moči in elan. S pristopom v družino na prej opisan empatični in odnosni način lahko sprožimo nezavedne procese v človeku in družini nevede vnesemo spremembo, energijo, ki bo sama po sebi terjala novo spremembo. Zavedati pa se je treba, da namen takega dela ni "ogledovanje stanovanja", temveč izvajanje premišljenega ravnanja in načrtovanja obravnave; v prvi vrsti mladostnika, ki ne živi doma, in nato njegove družine, nedvomno njegove osnovne entitete²⁷.

Zaključek

In Bobi? Po vseh opisanih dogodkih je ostal v stiku z menoj preko SMS sporočil. Ob odhodu me je objel in jokal, kot bi uvidel, kaj je storil. Ponovno me je poklical in rekel, da je "bad" in da se bo ustrelil. Ko smo kasneje preverjali sodelovanje z očetom, je poslal grozeči SMS določeni osebi, vendar pa je poslal tudi še drugega, v katerem me pozdravlja, podobno tudi še nekaj drugih kolegov. V zadnjem me je zaprosil, če bi mu lahko še uredil študentsko izkaznico, da bi delal preko študenta. To sporočilo oziroma zaprosilo me je olajšalo. Končno ni več ravnodušen in se je vsaj za trenutek obrnil v prihodnost. Torej le ni dokončno izgubil zaupanja v odrasle osebe. Potrdila se je uvodna misel, da empatičnost in odnos lahko varujejo še tako težke agresivne preboje²⁸.

Pri tem se zavedam, da ima "socialna pedagogika predvsem kompenzacijski vpliv, a hkrati tudi priložnost, da konflikte na intrasubjektivni ravni preusmeri v učne procese in v ozaveščanje ter v inovativne vedenjske strategije." (Geissler v Kobolt, 2001) K temu A. Kobolt še dodaja, da se naštetu ne da doseči zgolj z odnosom.

²⁶ Kobolt, 2000: 443-445.

²⁷ Bobi je v nekem vprašalniku na vprašanje, Koga ljubiš, odgovoril: mami, ati, bratec!

²⁸ V internem gradivu Strokovna kompetentnost=Profesionalno ravnanje A. Kobolt navaja: "Sposobnost realizacije profesionalnega ravnanja ni mogoča samo s pomočjo institucionaliziranega, strokovno specializiranega izobraževanja. Je rezultat tenkočutne prakse, ki se kaže v sposobnosti analize, dobrega poznavanja sveta mladih, v sposobnosti intuicije ter empatije."

“Mlademu človeku so za novo učenje potrebne nove izkušnje. Te pa se lahko pridobijo tako iz izkustva drugačnih odnosov kot z novimi drugačnimi aktivnostmi.” (Kobolt, 2001: 232)

Izraz investicijski kapital sem v zvezi z vzgojnim delom izbral namerno, da bi opozoril na to, kako pomemben je odnos v našem delu. Skrajni čas je, da se začne govoriti o investicijah in kapitalu v pomagajočih poklicih. Skrajni čas je, da se bodo pokazale tudi resnost in pomembnost investicijskega kapitala pri vlaganju napora v odnos ter empatija za otroke, za ljudi. V kolikor ni že prepozno.

Uporabljena literatura

Caliman, G. (1998). Ulica kot izhodiščna točka. V A. Baligač (ur.), *Mladi, ulica, prihodnost: zbornik razprav*. Ljubljana: Salve, d.o.o.

Frkač, J. (1998). *Hiša izgubljenih sanj*. Ljubljana: samozaložba.

Kobolt, A. (2002). Socioterapevtsko delo z družinami. V G. Meško (ur.), *Vizije slovenske kriminologije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Visoka policijsko-varnostna šola: 187–196.

Kobolt, A. (2001). Mediji v socialno pedagoški praksi. *Socialna pedagogika*, št. 3, vol. 5, s. 231–236.

Vec, T. (1997). Agresivni otroci in mladostniki v skupini. *Ptički brez gnezda* 36, št. 18.

Silahič, B. (1998). Kako, zakaj in na kakšen način so gojenci slovenskih zavodov sodelovali na 1. kongresu socialne pedagogike. *Bilten združenja - Glas gojencev, posebna številka*. Združenje za socialno pedagogiko – slovenska sekcija FICE.

Stritih, B. (1994). *Prispevki za študij socialnega dela* (neobjavljeno študijsko gradivo). Ljubljana: VŠSD.

Stritih, B., Možina, M. (1992). Narcizem kot metafora o drami individuacije nadarjenih, pridnih in ubogljivih ljudi v zahodni kultur – esej ob knjigi. V A. Miller, *Drama je biti otrok*. Ljubljana: Tangram.

Strokovni članek, prejet julija 2003.

Vabilo k udeležbi na

**3. slovenskem kongresu socialne pedagogike
z mednarodno udeležbo**

z nosilno temo

Modeli dobre prakse v socialnopedagoškem delu - strokovni izzivi v družbi negotovosti

ki ga organizira Združenje za socialno pedagogiko

*v času od 20. do 22. oktobra 2005
v hotelu Planja na Rogli.*

Spoštovane kolegice, spoštovani kolegi,

organizacijski odbor kongresa Združenja za socialno pedagogiko vas vabi k udeležbi in aktivnemu sodelovanju na 3. slovenskem kongresu socialne pedagogike z mednarodno udeležbo, ki bo potekal od 20. do 22. oktobra 2005 v hotelu Planja na Rogli.

Socialna pedagogika zarisuje široko delovno polje, ki se v zadnjih letih vedno bolj razčlenjuje. Ta širitev zahteva, da si moramo prizadevati za nadaljnjo profesionalizacijo naše stroke. Profesionalizacija stroke pomeni, da strokovnjaki sami razmišljamo o kriterijih kakovosti svojega dela, prevzemamo odgovornost

zanje in sistematično skrbimo za pretok informacij ter za širjenje izkušenj, iz katerih se lahko vsi učimo. Modeli dobre prakse so primeri strokovnih dejavnosti ali projektov, za katere se je izkazalo, da so v določenem času in prostoru delovali. So primeri strokovnih dejavnosti, ki so uspele najti nove, izvirne rešitve problemov, ki so pomenile odpiranje novih poti in osvetlile nove vidike dane situacije. Na ta način so ti modeli obogatili vsakdanjo prakso.

V današnjem svetu, ki se vedno hitreje spreminja in ki ga nekateri poimenujejo z izrazom družba negotovosti, ne more biti strokovnih rešitev, ki bi veljale trajno in v vseh okoljih. Zato tudi v stroki ne more biti trajnih avtoritet (teorij, doktrin, pravil), ki bi dajale večne, nespremenljive in trdne odgovore. Iskanje takih trdnih odgovorov nadomešča spoznanje, da je potrebno za vsak posamezni primer, v sodelovanju z vsemi udeleženiimi, oblikovati izvirne rešitve življenjskih problemov. Zato organiziramo kongres z osrednjo temo

Modeli dobre prakse v socialnopedagoškem delu - strokovni izzivi v družbi negotovosti

Namen kongresa zastavljamo kot izmenjavo izkušenj in opisov primerov dejavnosti, ki smo jih praktiki, na najrazličnejših področjih, kjer se socialna pedagogika uveljavlja, doslej razvili in preizkusili. K razumevanju izkušenj nam bodo pomagali tudi teoretični prispevki ter poročanje o modelih dobre prakse tistih tujih strokovnjakov, za katere sodimo, da se lahko od njih kaj naučimo in jih bomo zato povabili na naš kongres.

Kongres bo pomenil priložnost za srečanje strokovnjakov različnih profilov, ki delujejo v različnih vrstah organizacij z različnimi skupinami uporabnikov. Pomenil bo tudi pregled stanja naše prakse, inovativnih iskanj, pregled možnosti, ovir in vizij na našem delovnem področju. Za udeležence bo pomenil priložnost za pridobivanje novih znanj, osebno rast, koristno izmenjevanje izkušenj in prijetno druženje.

Vabimo vse strokovne delavce/ke, prostovoljne sodelavce/ke in študente/ke, ki delujete na različnih področjih socialno pedagoškega dela, prav tako pa tudi uporabnike tega dela, da se kongresa udeležite in aktivno sodelujete pri izmenjavi izkušenj in spoznanj ter ustvarjanju novih vizij našega dela!

Delo na kongresu bo potekalo v različnih oblikah. Načrtujemo:

- uvodna plenarna predavanja,
- predstavljanje prispevkov v tematskih sekcijah (v manjših vzporednih skupinah različni avtorji predstavijo svoje prispevke, ki obravnavajo neko ožje tematsko področje).
- okrogle mize na posamezne aktualne teme stroke,
- delavnice (izkustvena predstavitev posameznih pristopov, metod in tem. Delavnice vključujejo možnost bolj aktivnega sodelovanja, običajno manjšega števila udeležencev),
- prikaze posterjev (slikovna in besedna predstavitev projektov, metod dela, itd.),
- prikaze video posnetkov,
- kulturne refleksije (tematske foto razstave, gledališke predstave, multimedialne performanse, itd.).

Poleg prispevkov na nosilno temo bomo v program kongresa uvrstili še prispevke, ki bodo obravnavali teoretske pristope in njihove praktične izpeljave na posameznih področjih socialno pedagoškega dela. Predvidevamo, da bo kongres - med različnimi tematskimi in institucionalnimi področji - obravnaval tudi naslednja: delo v predšolski vzgoji, osnovnih in srednjih šolah, delo v okviru centrov za socialno delo oz. v socialnem skrbstvu, delo v stanovanjskih skupinah in dnevnih centrih, zavodsko in domsko vzgojo, delo v penalnih ustanovah, preventivno delo v okviru različnih ustanov, delo s starši in skupine samopomoči, socialno pedagoško delo v polju varovanja duševnega zdravja, posebnosti dela v nevladnem in profitnem sektorju, posebnosti dela z različnimi starostnimi skupinami (z otroci, mladostniki, odraslimi, v "tretjem življenjskem obdobju") in druga.

Organizacijski odbor kongresa je na osnovi napovedanih prispevkov že oblikoval 14 vsebinskih sekcij kongresa, ostale pa se bodo oblikovale na osnovi prispevkov, ki jih boste udeleženci še prijavi. Naslovi teh 14 že oblikovanih sekcij so:

- Socialna vzgoja in izobraževanje
- Šolsko svetovalno delo
- Sodobni izzivi zaposlovanja ranljivih skupin
- Socialno pedagoško delo na področju uporabe prepovedanih drog
- Modeli dobre prakse na področju duševnega zdravja
- Prehajanje meja, prehajanje ustaljenega reda - možnosti za

vključujočo družbo in mesto socialne pedagogike pri tem

- Specifike uličnega dela z mladostniki
- Delo z družino
- Otrok med centrom za socialno delo in vzgojnim zavodom
- Strokovno delo v institucijah sistema izvrševanja kazenskih sankcij
- Mladoletniško prestopništvo - alternativni ukrepi – preventiva
- Skupnostno delo: izziv v družbi negotovosti
- Zavodska vzgoja otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami v prihodnosti
- Nefitni menedžment za področje socialne pedagogike

Za prijavo aktivne udeležbe (s prijavljenim prispevkom) je 30. 9. 2005., rok za prijavo znižano kotizacijo pa je 30. 5. 2005.

Vse, ki bi s radi kongresa udeležili oz. dobili o njem več informacij, prosimo, da nas o svoji želji čimprej obvestite na poštni naslov:

Združenje za socialno pedagogiko

Kardeljeva pl. 16 (pri Pedagoški fakulteti)

1000 Ljubljana

Fax: (01) 589 22 33

ali na E-mail naslov: mijamarija.klemencic@volja.net
(organizacijska sekretarka kongresa).